

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Геолого-географічний факультет
Кафедра фізичної географії та картографії

Н.В. Свір, В.В. Нежальська

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ НА УРОКАХ
ГЕОГРАФІЇ У 6 ТА 7 КЛАСАХ**

**Навчально-методичний посібник
до курсу «Основи викладання географії»**

Харків 2010

УДК 373.5.016:91]:37.015.31 (075.8)

ББК 74.200 я 73

С 24

*Затверджено на засіданні Вченої ради геолого-географічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 8 від 26 травня 2010 р.)*

Рецензенти:

Коваленко Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління земельними ресурсами та кадастру ХНАУ імені В.В. Докучаєва;

Грінченко О.І., викладач кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти КЗ «ХОНМІБО».

Свір Н.В., Нежальська В.В. Розвиток пізнавальних інтересів на уроках географії у 6 та 7 класах: Навчально-методичний посібник до курсу «Основи викладання географії». – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 44 с.

Навчально-методичний посібник містить теоретичний матеріал до курсу «Основи викладання географії», методичні рекомендації щодо використання дидактичних ігор на уроках географії у 6 та 7 класах з метою підвищення пізнавальних інтересів учнів. Посібник призначений для студентів спеціальності «Географія», викладачів та учителів ЗНЗ.

УДК 373.5.016:91]:37.015.31 (075.8)

ББК 74.200 я 73

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2010

© Свір Н.В., 2010

© Нежальська В.В., 2010

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ.....	6
Лекція 1. Роль пізнавального інтересу в навчанні.....	6
Лекція 2. Класифікація пізнавальних інтересів.....	16
Лекція 3. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів.....	22
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ГЕОГРАФІЇ У ШОСТОМУ ТА СЬОМОМУ КЛАСАХ.....	26
Сценарна розробка уроку-змагання.....	32
Дидактичні матеріали до уроку.....	35
Практична робота з теми «Методи навчання географії».....	39
Контрольні запитання для поточного оцінювання з теми «Методи навчання географії».....	40
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	43

ВСТУП

В умовах становлення сучасної географічної освіти велика увага приділяється формуванню всебічно розвинутої особистості. Для цього необхідно давати учням сучасні наукові знання, виробляти в них практичні вміння і навички, розвивати розумові і творчі сили і здібності, формувати в них наукові погляди, переконання, стійкий світогляд.

У сучасних педагогічних дослідженнях значне місце займають пізнавальні інтереси, оскільки вони мають вплив на особистість підростаючої людини, на пізнавальну діяльність, через яку проходить кожен, хто навчається у школі. Пізнавальні інтереси мають дуже велике значення для розвитку особистості, оскільки вони спонукають до пошуку нових знань, нових умінь, нових способів роботи, роблять діяльність людини більш активною, енергійною у цих пошуках. Інтерес допомагає поглибити і розширити знання, підвищити якість роботи, він сприяє більш творчому підходу людини до своєї діяльності, сприяє виникненню задоволення працею.

Пізнавальні інтереси є важливим засобом успішного навчання і виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів, а їх формування і розвиток в навчальному процесі є однією з головних цілей вивчення географії, в тому числі й курсів «Загальна географія», «Географія материків та океанів», виховання цього інтересу до вивчення географії в учнів – одне з актуальних завдань, що стоять перед учителем.

Аналіз шкільної практики показав, що проблема формування пізнавальних інтересів на уроках географії ще недостатньо розв'язується в навчальному процесі, бо вона багатопланова і багатоаспектна. Проблема не знайшла належного відображення в шкільних підручниках з географії, методичних посібниках та рекомендаціях і в зв'язку з цим вона набуває актуального значення.

Для повного оволодіння студентами знаннями з теми «Методи навчання географії» передбачається засвоєння ними матеріалу лекцій, виконання практичних робіт та самостійне вивчення матеріалу, в тому числі за допомогою пропонованого навчально-методичного посібника,

На лекціях подається основний теоретичний матеріал, який відпрацьовується на практичних заняттях.

Самостійна робота студента є засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від аудиторних занять час. Зміст самостійної роботи студентів визначається навчальною програмою дисципліни.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Лекція 1. Роль пізнавального інтересу в навчанні

Сучасна педагогіка розглядає процес навчання як пізнавальний процес, який включає взаємодію таких компонентів: зміст навчання, тобто систематизовані відомості з певного напрямку знань; викладання знань, тобто педагогічна діяльність вчителя; навчання або різнобічна пізнавальна діяльність учня.

Для підвищення ефективності навчання важливою умовою є формування і розвиток пізнавальних інтересів учнів, стимулювання їхньої пізнавальної активності, спрямованої, з одного боку, на оволодіння глибокими й міцними знаннями, практичними вміннями та навичками, з другого – здійснення розумового розвитку школярів, формування свідомого відношення до навчання.

Перш, ніж розглядати роль пізнавального процесу у навчанні, необхідно визначити це поняття. Сучасні психологічна та педагогічна науки мають цілий ряд робіт, присвячених інтересу взагалі або пізнавальному інтересу зокрема. Однак, незважаючи на наявність достатньої кількості робіт, загальноновизначеного поняття «пізнавальний інтерес» не існує. Для одних інтерес – це своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, які підвищують активність свідомості і діяльності людини (Л.А. Гордон), для них – це засіб підвищення різноманітних почуттів (Д. Фрейд), треті займають інтерес як спрямованість особистості, звернену до галузі пізнання (Ш.Л. Цукіна), або як психічний стан прихильності людини вільно включати акт чи процес у власну діяльність (В.І. Загвязинський), як потребу людини до активне пізнавальне (В.М. М'ясишев).

Така кількість різноманітних трактувань означає, що інтерес дуже складне і значне для особистості утворення, а різні автори по-різному підходять до висвітлення сутності його психологічної природи.

Психологічне поняття «інтерес» відображає велику кількість значних процесів – від одиничних (увага) до сукупності їх; він виявляється в тенденціях, потребах, відношеннях.

Можна вважати, що інтерес в дійсності виступає і як вибірне спрямування психічних процесів людини на об'єкти і явища навколишнього світу, і як тенденція, прагнення, потреба особистості займатись саме даною галуззю явищ, даною діяльністю, яка дає задоволення, і як сильний збудник активності особистості, під впливом якого всі психічні процеси проходять особливо інтенсивно, а діяльність стає захопливою і продуктивною. І, врешті-решт, як особливе вибірне (сповнене активними міркуваннями, яскравими емоціями, вольовими спрямуваннями) відношення до навколишнього світу, його об'єктів, явищ, процесів.

Основним питанням у проблемі формування пізнавальних інтересів є питання про його місце в навчальному процесі. Спробуємо розкрити сутність інтересу, його структуру та взаємозв'язок з компонентами навчально-виховного процесу.

Насамперед, необхідно визначити, що слід розуміти під інтересом взагалі і пізнавальним інтересом зокрема. Відомо, що пізнання - складний, суперечливий і активний процес відображення людською свідомістю об'єктивного світу. Завдяки інтересу здійснюється взаємозв'язок особистості з об'єктивним світом, а предмет інтересу людина бере з оточуючої дійсності, коли в силу тих чи інших обставин цей предмет набуває для особистості психологічну значущість. Інтерес викликає прагнення ближче ознайомитись з ним.

З філософського погляду інтерес розглядається як діалектична єдність об'єктивного і суб'єктивного. Інтерес – це не просто сигнал, який рефлектується у свідомості і, разом з тим, це свідомість, яка переходить в дію, це єдність вираження внутрішньої суті об'єкта та відображення об'єктивного світу в свідомості цього об'єкта. Інтерес (важливий, значущий –

лат.) – це позитивне емоційно-пізнавальне спрямування особистості до предмета, зосередження уваги на ньому.

Пізнавальний інтерес це не будь-який інтерес до об'єкта пізнання, а інтерес, пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності, і це потяг до знань, що виникає з активного ставлення до предметів в процесі навчальної діяльності, це захоплення людини, потреба до поглиблення та творчого застосування знань.

Інтерес не є чимось застиглим, незмінним, він піддається формуванню, збагаченню, розвитку. Динамічність, поступальний рух, перехід від явища до його сутності, встановлення глибоких причинно-наслідкових зв'язків, оволодіння закономірностями є характерними ознаками пізнавального інтересу. Таке трактування дає можливість розглянути його як виявлення розумової та емоційної активності людини.

Як було сказано вище, інтерес можна формувати, розвивати і, в зв'язку з цим у педагогіці розрізняють чотири якісні стадії розвитку інтересу (рис. 1).

Перша стадія – зацікавленість – вважається найелементарнішим інтересом, що за певних ситуацій оволодіває учнями, але при зміні ситуації швидше зникає. Цей етап розвитку інтересу пов'язаний з новизною предмета, яка й не має особливого значення для людини. В учнів ще не помічаються прагнення до пізнання суті виучуваних предметів, явищ, процесів.

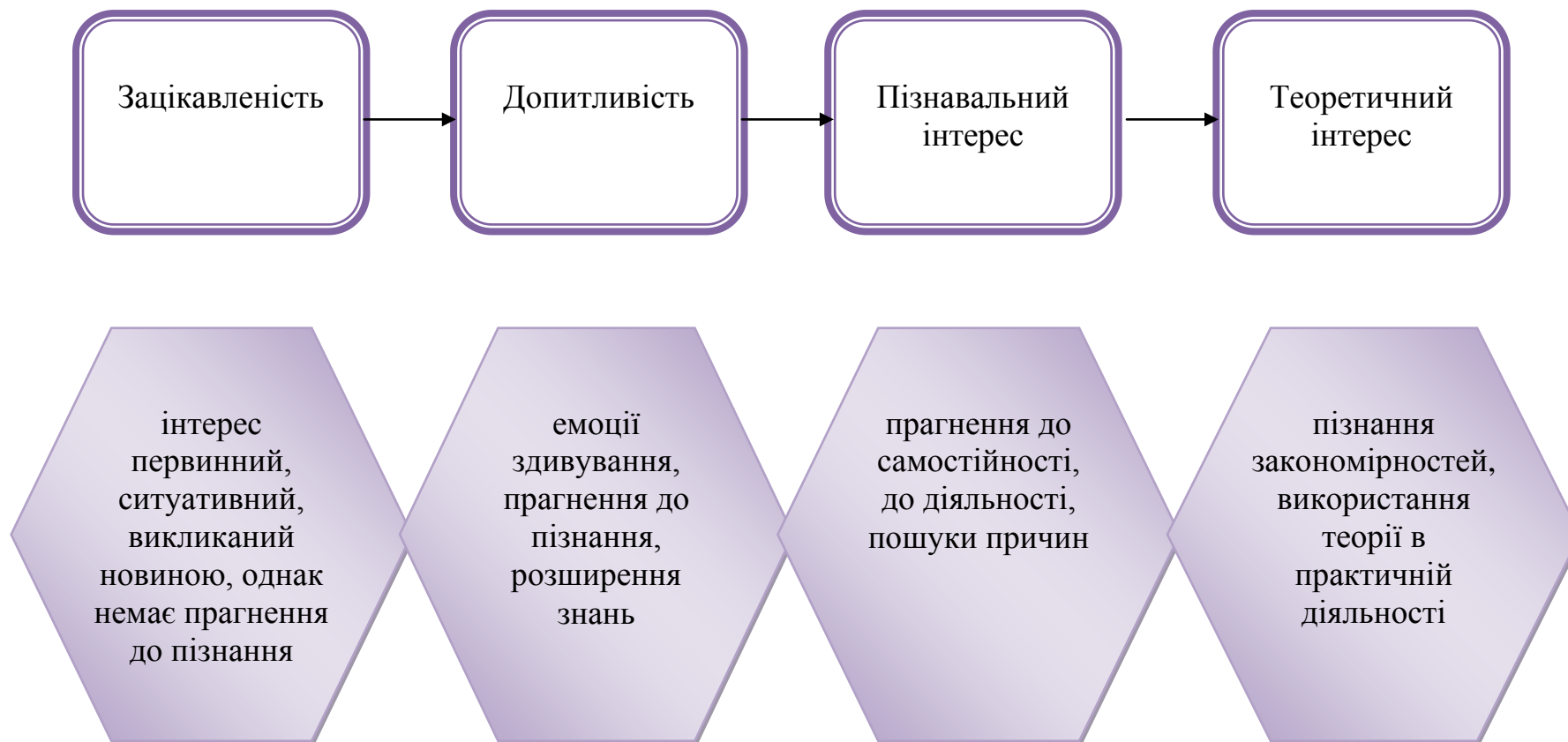

Рис. 1. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів (за Г.І. Щукіною)

Друга стадія – допитливість – характеризується прагненням проникнути за межі побаченого, розширити свої знання, дістати відповіді на запитання, що виникають під час навчання. На цьому етапі для учнів характерні емоції здивування, почуття радості відкриття. Вони самі прагнуть відповісти на запитання «чому?», прагнуть розширити свої знання.

Третя стадія – пізнавальний інтерес – це вищий етап розвитку учнів. Такий інтерес пов'язаний з намаганням учня самостійно розв'язати проблемне питання. В центрі уваги – проблема, а не готові знання.

При цьому учні шукають причину, намагаються проникнути в суть предмета, самостійно встановити закономірність, розкрити причинно-наслідкові зв'язки. Учень напружує думку, вольові зусилля, виявляє емоції.

Четверта стадія – теоретичний інтерес – характеризується спрямованістю учнів не лише на глибоке і міцне засвоєння знань, пізнання закономірностей і опанування теоретичних основ, а й на застосування їх на практиці. Теоретичний інтерес виникає уже в старшокласників тоді, коли в них формуються наукові погляди, переконання, стійкий світогляд.

Усі ці етапи розвитку інтересу змінюються, взаємопроникають, пов'язуються між собою, часом співіснують в єдиному акті засвоєння знань, пізнанні нового.

Етапи прояву в учнів інтересу нерозривно пов'язані з етапами збудження в них цього інтересу вчителем. До етапів збудження інтересу вчителем відносяться цікавість, емоційна привабливість і проблемність ситуації у викладанні. До етапів прояву інтересу учнів – зацікавленість, допитливість і творче застосування знань.

Можна виділяти такі прояви інтересу: споглядальний, споглядально-дійовий, пізнавальний, пізнавально-творчий, теоретичний, конструктивно-творчий (рис. 2).

Таким чином, інтерес є складною своєрідною динамічною системою. Розвиток пізнавальних інтересів характеризується прогресивними змінами цілісної динамічної системи, де в органічній єдності взаємодіють емоційні,

інтелектуальні й вольові процеси. Емоції людини, як відображення об'єктивної дійсності, є основою інтересу: почуття, впливаючи на розум і волю, заохочують розумові і вольові етапи, надають їм підтримки або, навпаки, заважають їм.

Завдяки цьому, самі зародки думок, початки намірів і рішень можуть бути розвинені або послаблені. Названі вище ознаки прояву пізнавального інтересу формуються і виявляються поступово. Збудником інтересу може бути природа, певний вид діяльності, соціально-історичне явище, людина, з якою пов'язаний суб'єкт тощо.

Будучи предметом педагогічних досліджень, пізнавальний інтерес, як і всі педагогічні явища, виступає у всій складності та багатогранності (рис. 3.). Пізнавальний інтерес виступає, насамперед, як ціль виховання, так як він сприяє прилученню до духовних цінностей суспільства. Оскільки він лежить в основі творчих здібностей особистості, то відбувається не тільки оволодіння і присвоєння, а й створення нових духовних цінностей. Значить, пізнавальний інтерес – важливий компонент всестороннього розвитку особистості, показник її ціносних орієнтацій. Не можна розглядати задачі освіти і виховання поза зв'язком з формуванням і розвитком пізнавальних інтересів.

Маючи особливість спонукати розвиток творчих сил особистості, пізнавальний інтерес складає частину загального розвитку особистості.

Найчастіше він виступає і як підстава, і як результат розвитку пізнавальної активності – якості, яка визначає процес і кінцеву ціль пізнавальної діяльності. Розглядаючи пізнавальний інтерес як ланку в розвитку особистості, насамперед необхідно відзначити його вплив на інтенсифікацію всіх пізнавальних процесів.

ВИДИ ІНТЕРЕСУ
ЗА ЙОГО ХАРАКТЕРОМ

ВИДИ ІНТЕРЕСУ
В УЧБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

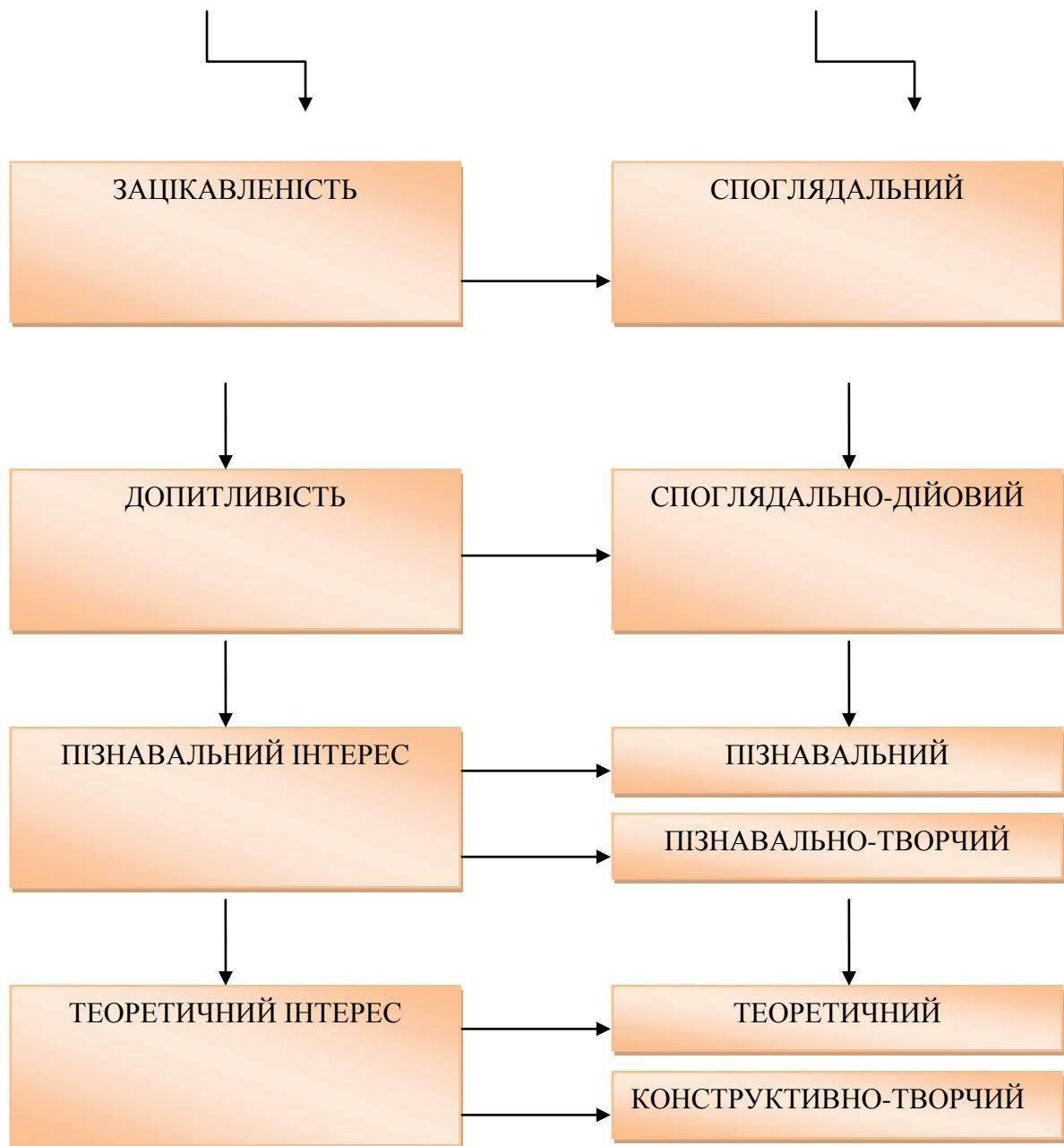

Рис. 2. Динаміка розвитку інтересів учнів в учбовій діяльності

Маючи своєрідну психологічну структуру, яка являє собою сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, пізнавальний інтерес є побудником інтенсивної роботи думок, вольового напруження емоційного підйому в пізнавальній діяльності.

Пізнавальний інтерес сприяє не тільки ефекту розумової дії в цілому, але й більш легкому, вільному, швидкому ходу діяльності.

Він також часто виступає як засіб навчання, засіб активізації пізнавальної діяльності, який дозволяє педагогу зробити навчальний процес привабливим, виділяти в ньому саме ті сторони, які можуть привернути увагу учнів, з захопленням працювати.

Але розглядаючи пізнавальний інтерес як засіб навчання, не завжди можна розраховувати на те, що він матиме повний ефект, тому що зовнішній вплив не забезпечує механічного переломлення його у внутрішні процеси особистості. Зовнішні прийоми вчителя можуть викликати стан тимчасової зацікавленості, так званий ситуативний інтерес, але будучи випадковим і рідкісним, він не зможе суттєво вплинути на формування стійкого прагнення учня проникнути в суть того, що пізнається.

Більш значним є те, що пізнавальний інтерес виступає як важливий і цінний мотив навчання, який сприяє позитивному відношенню дитини до школи, до уроків, до власної пізнавальної діяльності. Переваги пізнавального інтересу як мотиву навчання відчутні перед іншими; видимий і взаємозв'язок з іншими мотивами. Можна стверджувати, що пізнавальний інтерес є найбільш близьким для школяра, бо саме ним він керується в повсякденній і, власне, в навчальній діяльності. «Цікаво» і «нецікаво» це той критерій, по якому можна судити про відношення дитини до уроку.

Врешті, пізнавальний інтерес виступає і як стійка риса, якість особистості, яка частіше всього характеризується прагненням до пізнавальної діяльності.

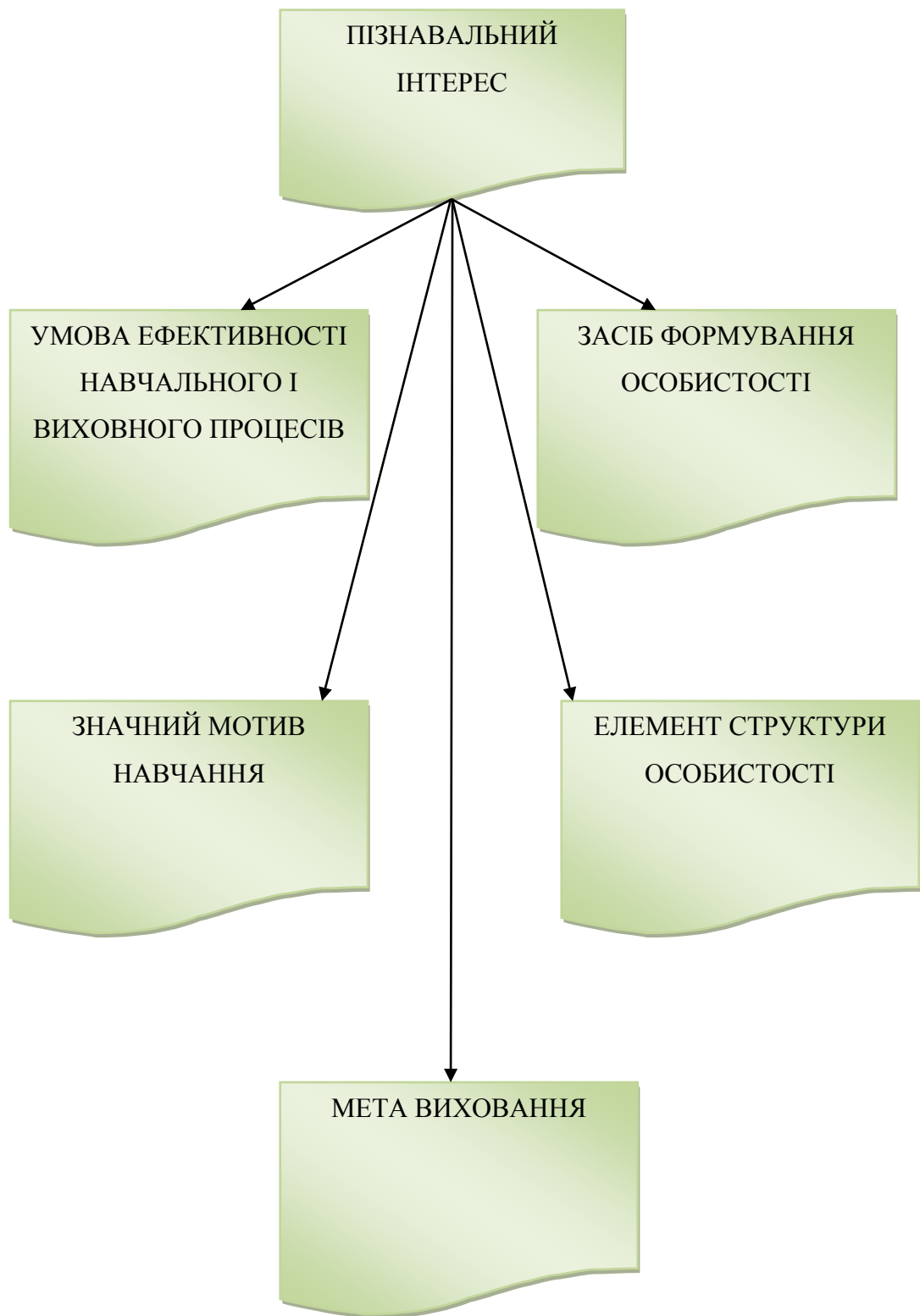

Рис. 3. Особливості пізнавального інтересу у навчально-виховному процесі

Таким чином, інтерес до справи і пов'язаний з ним бадьорий і хороший настрій учня підвищує продуктивність його навчальної праці, рівень логічного мислення, полегшує розв'язання більш складних, ніж звичайно, навчальних завдань. І навпаки, відсутність інтересу, безперспективність знижує успішність роботи.

Отже, пізнавальний інтерес є важливим засобом успішного навчання і виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів, а виховання в учнів інтересу до вивчення будь-якого предмета – одне з важливих завдань, що стоять перед учителем.

Лекція 2. Класифікація пізнавальних інтересів

Інтереси завжди об'єктивовані тому, що люди не виявляють зацікавленості взагалі, безвідносно до того чи іншого предмета, а завжди цікавляться чим-небудь конкретним. Будь-який інтерес виражає скерованість, відоме ставлення до певного конкретного об'єкта, до певної конкретної діяльності, зв'язаної з цим об'єктом, має певний конкретний зміст, відмінний від змісту інших інтересів. Отже, інтереси можна класифікувати.

Їх групують, об'єднуючи за певною ознакою для кожної групи інтересів. Наприклад, всі інтереси навчальних предметів часто відносять до однієї групи шкільних інтересів, інтереси до різних видів професійної діяльності-до професійних інтересів, інтереси до різних видів мистецтва – до естетичних інтересів і т.д. Тут інтереси відрізняються один від одного не характером тих чи інших окремих об'єктів, а їх груп, або, вірніше, різних узагальнених проявів діяльності людської особистості. Такий поділ інтересів більш істотний, ніж їх поділ безпосередньо по окремих об'єктах, на які вони скеровані, хоч і тут важко дати чітку класифікацію.

Існує дуже багато класифікацій пізнавальних інтересів. Першим їх класифікував ще на початку XIX століття Йоган Фрідріх Гербарт. Критерієм поділу пізнавальних інтересів він узяв їхні прояви у соціальній спрямованості (рис. 4).

Інтереси можна поділити і за тими особливостями, яких кожен із них, безвідносно до свого змісту, набуває у різних людей і навіть у однієї і тієї ж самої людини в різні часи її життя. Такими особливостями інтересів є тривалість, інтенсивність, стійкість та характер скерованості (рис. 5).

Рис. 4. Класифікація інтересів за Й.Ф. Гербартом

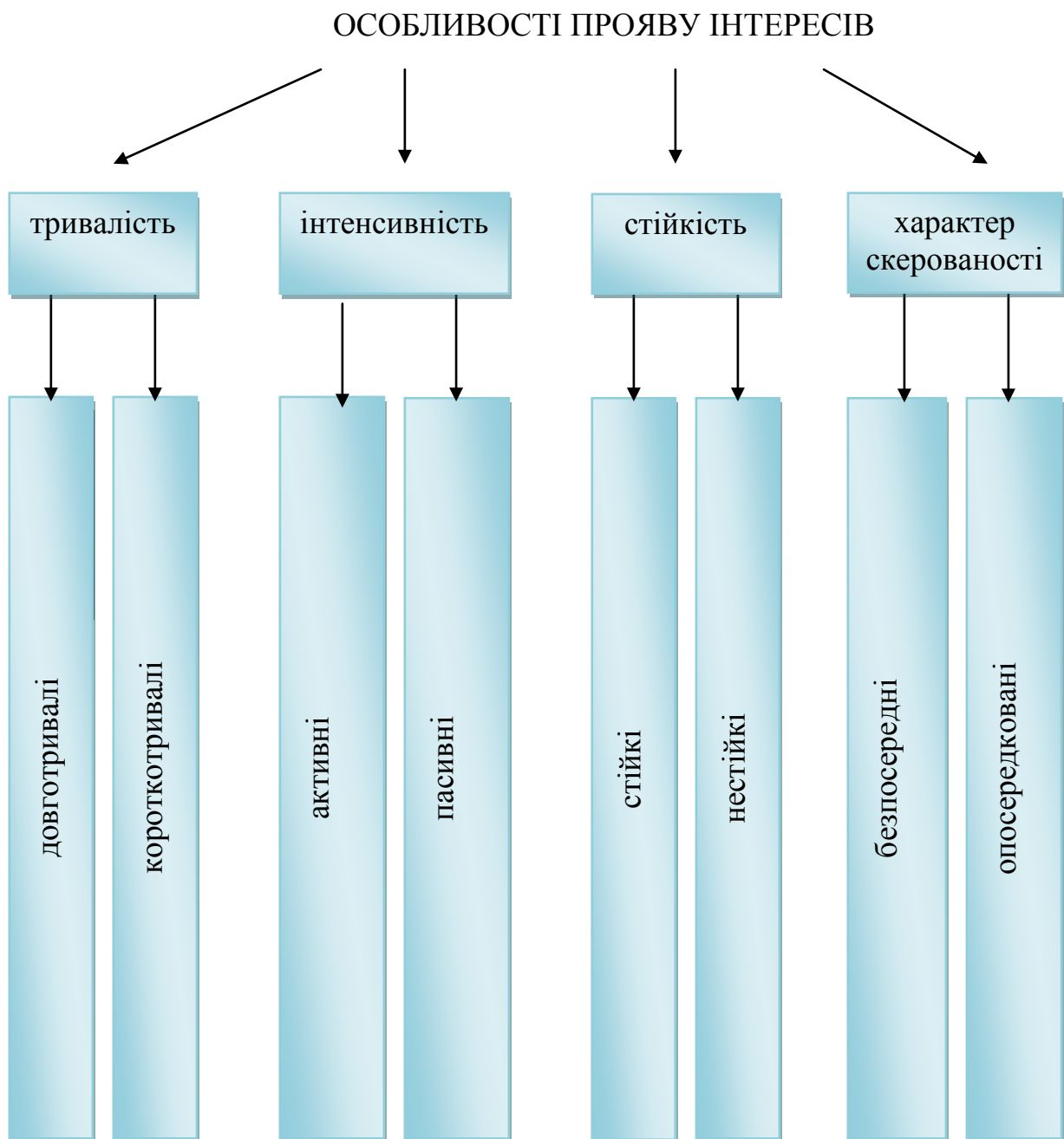

Рис. 5. Особливості пізнавальних інтересів учнів за їх проявами у навчальній діяльності

За тривалістю інтереси розподіляють на довготривалі і короткотривалі, тимчасові (з усіма проміжними ступенями між ними). Довготривалими зводяться такі інтереси, які наявні в людині протягом ряду років і навіть залишаються до останніх днів її життя. Короткотривалі, або, як їх іще називають, скороминучі, випадкові, існують у людини протягом досить великого проміжку часу, швидко виникають, зате швидко й зникають, спалахують і гаснуть, часто не залишаючи майже ніяких слідів у психічному житті особистості.

За інтенсивністю інтереси поділяються на активні (сильні) і пасивні (слабі). Активними називаються такі інтереси, які сильно захоплюють людину, владно штовхають її добиватись їх реалізації, незважаючи на труднощі, на перешкоди, які можуть трапитись на шляху.

При пасивних інтересах (термін «пасивний» тут вживається не в розумінні відсутності – абсолютно пасивних інтересів не буває, а означає лиш досить слабкий її ступінь) людина не шукає настійно шляхів до їх здійснення, а скоріше користується тими чи іншими сприятливими умовами, які, так би мовити, самі йдуть назустріч. Отже, різкої межі між активними і пасивними інтересами провести не можна.

Від тривалості інтересів залежить їх стійкість, міцність; чим довготриваліший інтерес і чим він активніший, тим він стійкіший, більш обґрунтований, має більше коренів у психічному житті людини і, навпаки, чим він пасивніший, тим більше він є нестійким, поверхневим або слабопов'язаним з основними прагненнями особистості.

Людина, яку ніколи не задовольняють її знання, має стійкий пізнавальний інтерес, він допомагає їй глибоко і всебічно пізнати предмет. Наполегливість людини в певній галузі у подоланні труднощів під впливом інтересу є виявом сили і дієвості інтересу.

Довготривалі, активні інтереси часто набувають характеру нахилу. Під нахилом треба розуміти саме такий інтерес, який глибоко проникає в

психічне життя людини, стає на зразок потреб, немов невід'ємною його частиною, набуваючи великої настійності в своїй реалізації.

Детальнішого розгляду потребує диференціація інтересів за характером їх спрямованості. В цьому відношенні вони поділяються на безпосередні (прямі, чисті) і опосередковані. Під безпосередніми здебільшого розуміються інтереси, скеровані лише на самий об'єкт (і зв'язані з ними процеси діяльності), на об'єкт як такий, взятий сам по собі, без усякого зв'язку зі значенням його користі для суспільства тощо. Посередніми ж інтересами, навпаки, називаються такі, які викликаються не самі по собі об'єктом і зв'язаним з ним процесом діяльності, а побічними мотивами і скеровані на об'єкт лише остільки, оскільки він може бути засобом реалізації цих побічних мотивів.

Однак, неправильно розглядати опосередкований і безпосередній інтерес як взаємно протилежні. З одного боку, всякий безпосередній інтерес зазвичай опосередкований усвідомленням важливості, значущості, цінності даного предмета або справи; з іншого боку, не менш важливою, ніж здатність проявляти інтерес, вільний від особистої вигоди, є здатність робити справу, яка не представляє безпосереднього інтересу, але є потрібною, важливою, суспільно значущою.

Власне, коли усвідомити значущість справи, яка виконується, то вона в силу цього стане цікавою. Таким чином, опосередкований інтерес переходить у безпосередній.

Крім наведених класифікацій, пізнавальні інтереси групують і за рівнем усвідомленості та дієвості. В залежності від того, наскільки діти у навчальному процесі розуміють, усвідомлюють важливість і цікавість певного матеріалу і проявляють відповідні дії, можна виділяти наступні рівні.

Цікавість – найбільш низький рівень усвідомленості і дієвості. Цей інтерес виникає як результат яскравих вражень, новизни предметів. Він

визначається нестійкістю і легко витісняється новими яскравими враженнями.

Частковий, вузький, ізольований інтерес визначається як інтерес до певних фактів без взаємного їх зв'язку, без осмислення логіки предмета. Як правило, це інтерес до якоїсь однієї теми, іноді навіть до часткового питання. Він спонукає учня до діяльності, спрямованості на реалізацію цього інтересу (запитання до вчителя, пошуки літератури і т.д.). Цей вид інтересу легко руйнується під впливом утруднень та невдач, які часто виникають на шляху до пізнання чогось нового, невідомого.

Узагальнений, широкий, сконцентрований інтерес характеризується потягом учня до предмета в цілому. При цьому спостерігається вже досить високий рівень усвідомленості та активності.

Інтерес спеціалізований, глибокий, індивідуальний відрізняється від інших видів високим рівнем усвідомленості. Він виявляється в одному з трьох напрямків:

а) у тривалій спрямованості особистості на вивчення певного предмета і потребі в розширенні та поглибленні знань з цього предмета;

б) у самостійному творчому підході до виучуваних питань, додатковому, більш глибокому вивченні ряду розділів предмета;

в) у добровільному виборі завдань підвищеної складності з предмета, що цікавить, та їх успішному виконанні.

Отже, як бачимо, існує велика кількість класифікацій пізнавальних інтересів. І ще можна розробити також велику кількість, розглядаючи їх все з нової точки зору. Все це свідчить тільки про те, що пізнавальний інтерес дуже складне утворення і займає важливе місце в житті та діяльності будь-якої особистості.

Лекція 3. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів

Методи навчання географії ще недостатньо розроблені. Але в практичній роботі вчителі географії часто застосовують такі методи навчання: інформаційно-рецептивний, репродуктивний, частково-пошуковий, проблемного викладу нових знань, дослідницький (навчально-дослідницький і науково-дослідницький). Перші два методи можна віднести до традиційних, інші — до методів проблемного навчання.

Інформаційно-рецептивний метод.

Це метод організації засвоєння інформації учнями. У ньому добре відбивається діяльність учителя і учня. Учитель подає готову інформацію з допомогою різних засобів, а учень сприймає, усвідомлює і фіксує її в пам'яті. Отже, учень насамперед виконує те, що необхідне для першого рівня засвоєння знань-слухає, дивиться, читає, спостерігає, порівнює нову інформацію з раніше засвоєною і запам'ятовує. Інформаційно-рецептивний метод - один з найбільш економічних у процесі передачі учням знань. Його ефективність перевірена в школах багатьох країн і на всіх ступенях навчання. Тепер, завдяки широкому застосуванню технічних засобів навчання, стала можливою передача сконцентрованої інформації. Передача сконцентрованої інформації не виключає демонстрування натуральних об'єктів (зразки гірських порід, гербарії та ін.), об'ємних макетів і діючих моделей, спостереження за процесами в природі.

Репродуктивний метод.

Знання, здобуті учнями в результаті застосування вчителем інформаційно-рецептивного методу, ще не формують в них навичок і умінь, в тому числі і користування цими знаннями. Для набуття навичок і умінь, тобто досягнення другого рівня засвоєння знань, учитель певною системою завдань організовує навчальну діяльність учнів так, щоб вони не раз відтворювали повідомлені їм знання і способи діяльності, що є головною

ознакою репродуктивного методу. Ефективність репродуктивного методу підвищується при використанні запрограмованого матеріалу, що забезпечує самоконтроль (зворотний зв'язок) і логічність у послідовності відтворення навчального матеріалу. З цією ж метою запроваджують тести, різні вправи, географічні ігри тощо.

Інформаційно-рецептивний і репродуктивний методи не гарантують розвитку творчих здібностей учнів. Ця мета досягається іншими методами, зокрема методами проблемного навчання.

Частково-пошуковий метод.

За цим методом учні під керівництвом вчителя вчать розв'язувати питання проблемних завдань (задач). Насамперед учитель вчить учнів виявляти проблему, в цілому або її частини, ставлячи запитання по ходу викладу навчального матеріалу, демонстрування документа, фотографії, ілюстрації, картини та ін. При цьому учитель може висловлювати свої міркування щодо запропонованих питань і висвітлюваних фактів. Від учня можна вимагати логічної побудови самостійного висновку-доказу. Враховуючи загальний розвиток окремих учнів або груп учнів, можна складну задачу розчленувати на 2-3 більш прості підзадачі. У такому разі розв'язання кожної підзадачі полегшить наближення учнів до розв'язання задачі в цілому. Можна розв'язувати задачу й шляхом евристичної бесіди, яку готують заздалегідь із серії взаємопов'язаних запитань. Відповідь учня на окреме запитання і дохідливе пояснення вчителя є кроком до розв'язування всієї задачі. Отже, застосування частково-пошукового методу навчання спонукає учнів до мислення, творчої діяльності. Цей метод є важливим засобом у здійсненні проблемного навчання.

Метод проблемного викладу нових знань.

Суть цього методу полягає в тому, що учитель, повідомлюючи учням готові наукові висновки і положення, показує «сембріологію істини». Він висвітлює якоюсь мірою процес відкриття, висновків, положень. Так, учитель показує учням шлях наукового мислення, формує основи діалектичного

мислення, робить учнів немовби співучасниками наукового пошуку (дослідження). Треба, щоб учитель показав протиріччя, які виникають (виникали) на шляху досягнення наукової істини.

Навчально-дослідницький метод.

За цим методом учитель на уроках в класі або на факультативних заняттях організовує і спрямовує самостійну творчу роботу учнів на здобуття і розширення знань. Для цього учням пропонується розв'язувати деякі проблеми, спростовувати або відстоювати наукові гіпотези. Учитель пропонує учням розв'язати проблемне завдання (теоретичного або практичного характеру) і виявити при цьому риси самостійного дослідництва. Своїми поясненнями вчитель спрямовує (особливо в початковій стадії розв'язання завдання) пізнавальну діяльність учнів, які використовують набуті знання і добувають з інших джерел нові. Навчально-дослідницький метод можна ширше застосувати у старших класах.

Науково-дослідницький метод.

Цей метод може бути покладений в основу навчання не всіх учнів, бо він вимагає більш складної творчої роботи. Здебільшого він використовується у науковому краєзнавстві, коли вимагається поглиблене вивчення свого краю (села, міста, району). Тут учні повинні оволодіти вміннями працювати з літературними, картографічними та іншими джерелами, вміти зіставляти їх, робити правильні висновки. Отже, цей метод навчання передбачає виявлення дослідницьких здібностей учнів.

Кожний з методів не є універсальний, тому вчитель не може навчати учнів лише за одним методом. Він повинен продумати і обґрунтувати систему поєднання методів при викладанні окремих курсів і тем. Різні методи навчання поєднуються, але може переважати один або кілька з них. Так, лекція, наприклад, може включати елементи бесіди, яка змінюється коротким поясненням, розповіддю. Тому в педагогічній практиці виділяють провідний метод, який є основним на уроці, а інші застосовувані методи відносять до супутніх, допоміжних. Здебільшого в шкільній географії майже всі методи

навчання поєднуються з усним викладом, з бесідою і роботою по карті. Вибір того або іншого методу і їх поєднання зумовлюється багатьма факторами— змістом матеріалу, що визначається, дидактичними цілями навчання (вивчення нового матеріалу» повторення, закріплення, перевірка знань, умінь і навичок), рівнем розвитку, підготовленості і ступеня самостійності учнів, навчальним обладнанням, що є в розпорядженні вчителя. В процесі навчання географії разом із зміною змісту матеріалу, що вивчається, рівня знань учнів і ступеня їх самостійності змінюються і самі методи, головним чином за рахунок ускладнення прийомів, що-складають ці методи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ГЕОГРАФІЇ У ШОСТОМУ ТА СЬОМОМУ КЛАСАХ

Формування пізнавальних інтересів учнів, їх успішність, якість знань залежить, насамперед, від правильної побудови уроку, його форми, змісту, методів навчання, від умілого залучення учнів в активну розумову діяльність. Разом з тим, формування пізнавального інтересу до географії залежить і від того, яких знань, умінь і навичок учні набувають на уроках, з якими думками і переживаннями вони йдуть з цих уроків.

Головним шляхом формування та розвитку пізнавальних інтересів на уроках географії можна назвати активізацію методів навчання. У сучасних умовах проблема активізації пізнавальної діяльності учнів набуває особливого значення. Для вирішення цієї проблеми при навчанні географії найкраще звернутися до нестандартних уроків. Вони допомагають створити позитивну мотивацію навчальної діяльності, стимулюють розумові дії учнів, сприяють формуванню в них стійких пізнавальних інтересів до предмета.

Все більшого поширення останнім часом набувають такі нетрадиційні форми проведення уроків, як вікторини, рольові та ділові ігри, конференції, диспути, заліки. Звичайно, кожна розробка нетрадиційного заняття потребує багато додаткового часу і зусиль на підготовку та проведення, але рекомендують нестандартні форми навчання застосовувати регулярно, під час вивчення кожної великої теми. Саме за таких умов в учнів будуть сформовані необхідні вміння і навички щодо їх організації та проведення.

Нестандартні уроки – завжди подія для учнів. На таких уроках вони відчувають себе розкутіше, жваво реагують на кожне питання, репліку вчителя та відповіді своїх однокласників.

Відомо, що розкриття творчих можливостей людини, особливо дитини, найбільш успішно здійснюється в процесі взаємодії навчальної та ігрової діяльності. Ігри сприяють передачі способів здобування знань, досвіду колективної і групової роботи. Дидиактичні ігри змушують учнів вносити в

пізнавальну діяльність свій досвід і знання, одержувати нові знання з джерел, знайдених самостійно. Тому можна стверджувати, що гра для дітей – це і навчання, і праця, і серйозна форма виховання.

Тема уроку	Дидактична гра												
<p>Загальні відомості. Тихий океан – найбільший океан Землі. Географічне положення. Історія дослідження. Особливості будови дна океану. Кліматичні пояси і типи клімату. Течії. Органічний світ і закономірності його поширення. Багатства Тихого океану. Проблема забруднення вод океану.</p>	<p>Гра «Географічне лото» 3 розрізаних шматочків якомога швидше скласти картинку і відповісти на запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яка тварина чи риба зображена на малюнку і що ви знаєте про неї? 2. Де вона водиться (показати на карті)? 3. Як пристосувалася до життя в даних водах? 												
<p>Океанія. Особливості фізико-географічного положення. Острови, їх походження. Заселення Океанії. Сучасне населення і країни в Океанії. Екологічні проблеми.</p>	<p>Гра «Третій зайвий» На дошці чи на аркуші паперу записують три поняття, наприклад: Ява, ківі, Мадагаскар. Запитують, що зайве. А ускладнений різновид цієї гри такий: знайдіть тризначне число, що включає відповідні острів, державу і столицю.</p> <table border="1" data-bbox="868 1234 1477 1406"> <thead> <tr> <th>Острів</th> <th>Держава</th> <th>Столиця</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>4</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>5</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>6</td> <td>9</td> </tr> </tbody> </table> <p>Наприклад: 157 – о. Суматра, Індонезія, Джакарта.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. о. Суматра 2. о. Нова Гвінея 3. о. Ява 4. Малайзія 5. Індонезія 6. Папуа-Нова Гвінея 7. Джакарта 8. Куала-Лумпур 9. Порт-Морсбі 	Острів	Держава	Столиця	1	4	7	2	5	8	3	6	9
Острів	Держава	Столиця											
1	4	7											
2	5	8											
3	6	9											
<p>Особливості географічного положення. Спільні та відмінні риси в географічному положенні Індійського і Тихого океанів. Дослідження Індійського океану.</p>	<p>Гра «Знак запитання» Ми готові подорожувати по Індійському океану, але команда корабля має пройти в порту випробування для мандрівників,</p>												

Тема уроку	Дидактична гра
<p>Рельєф дна. Особливості природи океану: високі температура і солоність вод, система морських течій. Своєрідність органічного світу. Природні багатства. Вплив океану на природу материка в прибережній частині. Види господарської діяльності в океані. Охорона природи океану.</p>	<p>показати свою готовність до мандрівки. Учитель називає слова, а учні повинні відповісти на запитання «Що таке?»»,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сейшели (острови) 2. Корали (морські організми) 3. Екватор (умовна лінія) 4. Тропік (умовна лінія) 5. Акули (риби) 6. Шельф (материкова обмілина) 7. Ложе (дно океану) 8. Серединноокеанічні хребти (хребти на дні океану) 9. Морські течії (рух води в океані в певному напрямі) 10. Пасати (постійні вітри)
<p>Загальні відомості. Північний Льодовитий океан – найменший океан на Землі. Географічне положення. Дослідження океану та Арктики в цілому. Особливості рельєфу дна. Клімат океану в зв'язку із розташуванням океану у високих широтах. Течії. Льодовий режим. Своєрідність органічного світу. Проблеми охорони природи океану.</p>	<p>Гра «Чи знаєш ти карту?» У грі беруть участь дві команди. До карти викликають двох учнів (по одному від команди). Один учень стоїть поруч із картою, а інший – на такій відстані від неї, щоб не було видно написів географічних назв на карті. Перший учень показує географічні об'єкти (острови, півострови, моря, протоки та ін.), а другий має назвати ці об'єкти. Через якийсь час школярі міняються місцями. До карти викликають нову пару учнів. Виграє та команда, що зробить менше помилок.</p>
<p>Особливості географічного положення материка, елементи берегової лінії. Дослідження та освоєння Африки.</p>	<p>Гра «Юні картографи» Визначити географічні координати. Перша команда: Північної і Південної крайніх точок. Друга команда: Західної і Східної точок Африки.</p>
<p>Рельєф материка. Закономірності розміщення корисних копалин. Води суходолу Африки.</p>	<p>Гра «Юні мандрівники» Покажіть на карті географічні об'єкти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ефіопське нагір'я 2. Ніл 3. Озеро Вікторія 4. Капськ гори 5. Атлас

Тема уроку	Дидактична гра
	6. Нігер 7. Драконові гори 8. Замбезі 9. Водоспад Вікторія 10. Танганьїка
Клімат Африки	Гра «Назви ознаки» Учитель зачитує одну з ознак якого-небудь кліматичного поясу. Учні мають доповнити відповідь. Виграє той, хто назве найбільше ознак цього поясу.
Природні зони Африки	Гра «Інсценуй слово» Мімікою потрібно зобразити тварину, що живе в даній природній зоні материка. 1. Слон 2. Верблюд 3. Горила 4. Жирафа
Сучасна політична карта Африки	Гра-подорож «Єгипет». Піраміди вважаються першими із семи див світу. Гра «Чи знаєш ти...?» 1. Чому висота найвищої піраміди, помножена на мільярд, приблизно дорівнює відстані від Землі до Сонця? 2. Чому бік основи цієї піраміди, поділений на подвоєну висоту, дає Лудольфове число? 3. Чим пояснити, що за розмірами найвищої піраміди, можна передбачити війни і стихійні лиха? Гра «Відгадай» Назви яких народів можна прочитати, коли переставити літери? УТАБН ИААРБ (банту) (араби)
Австралія - найменший материк Землі. Загальні відомості. Своєрідність географічного положення материка. Історія відкриття і дослідження.	Гра «Екскурсоводи» Користуючись картою півкуль, описати ФГП материка, рельєф.
Основні форми рельєфу Південної Америки	Гра «Розминка» Гравець однієї команди називає тектонічну структуру Південної

Тема уроку	Дидактична гра
	Америки, гравець іншої команди має показати її на карті і назвати форму рельєфу, що їй відповідає. Потім гравці міняються місцями.
Населення, політична карта. Походження та формування сучасного населення Південної Америки	Гра «Компас» У кожній парі поданих назв країн підкресліть ту, яка розташована північніше: Болівія-Парагвай Еквадор-Перу Уругвай-Венесуела Аргентина-Колумбія Панама-Гайяна
Води суходолу Північної Америки	Гра «Хто швидше?» Клас ділиться на дві команди. Учень, що виконує роль учителя, називає водний об'єкт. Хто швидше знайде даний об'єкт на карті, отримує 1 бал. Перемагає команда, яка набере більшу кількість балів.
Внутрішні води Євразії, їх розподіл	Гра «Хто більше знає?» Учитель, звертаючись до гравців, називає яку-небудь літеру і пропонує назвати всі річки й озера, назви яких починаються з цієї літери. Повторювати названі об'єкти не дозволяється.
Природні зони Євразії	Гра «Підбери пари» На дошці записують у довільному порядку дві колонки слів. У першій – назви природних зон, у другій – кліматичних поясів. Учень має стрілками з'єднати відповідні пари. На гру відводиться 2 хвилини.
Зміна природи людиною. Охорона природних комплексів Євразії.	Гра «Лови – не лови» У ній беруть участь 8-12 учнів. Учасники гри утворюють шеренгу. Ведучий з м'ячем стоїть за 7-8 кроків від гравців. Він повідомляє умову: якщо при кидку м'яча вимовляється назва рослини чи тварини, занесеної до Червоної книги, треба піймати м'яч, якщо ні – не ловити. Хто помилився, вибуває з гри.

Серед форм, які рекомендуємо використовувати з метою формування пізнавальних інтересів учнів під час вивчення курсу «Загальна географія» одне з провідних місць займає урок-гра. Досвід показує, що такі уроки найбільш доцільно проводити після вивченої теми. По суті, вони є логічним продовженням підсумкового уроку. На уроках кожен учень має змогу показати свою ерудицію, логічне мислення та кмітливість. Діти завжди чекають таких уроків і залюбки до них готуються.

У ході досліджень з метою удосконалення методики формування пізнавальних інтересів на уроках географії у шостому класі були розроблені один із приклади проведення уроків, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу учнів до предмета географії.

Уроки за наведеними розробками пройшли апробацію під час педагогічного експерименту. У ході їх проведення було виявлено, що такі форми роботи дуже цікавлять учнів, значно підвищилася активність їхньої діяльності, заняття пройшли з високим емоційним підйомом, а знання, набуті на уроках, надійно закріпилися в пам'яті учнів.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що проведення нестандартних уроків та уроків, що містять цікаві завдання, цікавий матеріал, елементи гри є досить ефективним засобом пізнавальних інтересів учнів і настійно рекомендуємо використовувати їх у навчально-виховному процесі і вивчення географії.

Як приклад уроку-гри пропонуємо розробку підсумкового уроку-змагання до теми «Гідросфера» (тут доцільно також сказати, що змагання серед багатьох стимулів пізнавального інтересу у шестикласників має значне місце, його емоційна привабливість є досить сильною).

Сценарна розробка уроку-змагання

Тема: Гідросфера

Мета: поглиблення і узагальнення системи навчальних досягнень учнів з теми «Гідросфера», продовження формування в учнів уміння колективної роботи, чіткого формулювання думок, обґрунтування відповідей, розвиток пам'яті учнів, їх географічного мислення, навичок систематизації вивченого матеріалу, виховання кмітливості, уваги, заохочення до вивчення географії, формування і підвищення інтересу до предмета.

Тип уроку: урок узагальнення і систематизації знань.

Форма уроку: урок-змагання.

Обладнання: Фізична карта світу, два прапорці, картки з завданнями, паперові квіти з пелюстками, на яких написані терміни, паперові кружечки.

Хід уроку

I. Організаційний етап

II. Повідомлення теми і мети уроку

Учитель: Тема сьогоднішнього уроку «Гідросфера»; зараз ми дізнаємося, які знання ви отримали протягом останніх уроків; будемо вчитися працювати колективно.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Учитель: Ми з вами вивчили велику тему, і зараз я пропоную вам перевірити свої знання. Всі ви знаєте, що знання, які не дають нічого для практики, мало чого варті, то ж давайте подивимося, як ви зможете їх застосувати, принаймні в грі.

IV. Підготовка до навчальної діяльності

Учні класу об'єднуються у команди (за рядами парт у класі), кожна команда обирає капітана, назву команди. Потім учитель представляє учням свого помічника (теж когось з учнів, хто допоможе провести змагання), просить капітанів представити свої команди і пояснити вибір назви для команди. Після цього учитель пояснює правила гри учасникам: за правильні відповіді він видає гравцям паперові кружечки, відповідно до кількості

зароблених балів. У кінці гри за кількістю кружечків виставляються оцінки учням і визначається команда-переможець.

V. Узагальнення і систематизація знань

1-й етап - «Розминка». Учитель зачитує запитання, а учні слухають. Команді, яка перша подасть знак (підніме прапорець) і правильно відповість на запитання, нараховується 2 бали, якщо перша команда відповідає неправильно, слово надається іншій команді.

2-й етап - «Конкурс знавців». Командам по черзі задаються питання, відповіді на які вони дають одразу, без підготовки. За кожну правильну відповідь команда отримує 4 бали.

3-й етап - гра «Ромашка». Командам пропонується по квітці, на паперових пелюстках яких написані терміни. Кількість пелюсток квітки відповідає кількості учасників у команді. За правильну відповідь кожен з учасників отримує для команди по 3 бали; відповіді дають учасники обох команд по черзі.

4-й етап - «Хто швидше» (конкурс капітанів). Капітанам обох команд даються однакові тестові завдання. Тому, хто правильно виконає завдання нараховується 4 бали (по 0,5 бала за кожну правильну відповідь). А той, хто зробить правильно усе завдання швидше за іншого, отримує додатково ще 2 бали.

5-й етап - «Впізнай мене». Команди отримують картки з завданнями: у них міститься опис, за яким треба впізнати географічний об'єкт. За правильні відповіді гравці кожної команди отримують 2 бали.

6-й етап - конкурс ерудитів «Географічні рекордсмени». Командам по черзі учитель задає по 3 запитання. За кожну правильну відповідь команда отримує по 2 бали і по 1 балу за додаткові відомості (розміри, глибину тощо).

7-й етап - «Чи знаєш ти карту?» Від кожної команди виділяється по одному знавцю карти. Максимальна кількість балів за правильно виконане завдання - 8. Знавцям карти необхідно показати на ній вказані об'єкти. На

підготовку їм виділяється по 30 сек. Потім знавці по черзі показують по одному об'єкту на карті.

VI. Підведення підсумків уроку

Помічник допомагає учителю визначити команду – переможця за кількістю кружечків, також з їхньою допомогою виставляються оцінки учням.

VII. Повідомлення домашнього завдання

Підготуватися до контрольної роботи за темою «Гідросфера»

Дидактичні матеріали до уроку

Перший етап - «Розминка»

1. При якій температурі вода займає найменший об'єм ? (+4 С°).
2. Найнижчий рівень води в річці (межень).
3. Природна заглибина на суходолі, заповнена водою (озеро).
4. Величезні хвилі, що є наслідком землетрусу (цунамі).

Другий етап - «Конкурс знавців»

1. Що таке солоність води і в яких одиницях вона вимірюється?
2. Які є причини руху води в океанах?
3. Що таке айсберги, як вони утворюються?
4. Що таке припливи і відпливи?
5. Що таке море?
6. Що таке материк?

Третій етап - гра «Ромашка»

Терміни для першої команди: 1. Гідросфера. 2. Льодостав. 3. Паводок. 4. Планктон. 5. Затока. 6. Дельта. 7. Острів. 8. Льодовик. 9. Озеро. 10. Снігова лінія. 11. Водоспад. 12. Поріг. 13. Вододіл. 14. Заплава. 15. Канал.

Терміни для другої команди: 1. Ріка. 2. Повінь. 3. Болото. 4. Нектон. 5. Протока. 6. Півострів. 7. Архіпелаг. 8. Атол. 9. Океанічна течія. 10. Багаторічна мерзлота. 11. Океан. 12. Тераса. 13. Бентос. 14. Гирло ріки. 15. Водосховище.

Четвертий етап - «Хто швидше?»

Тестове завдання для конкурсу капітанів одне для обох учасників. Картка з цим завданням представлена на рис. 6.

П'ятий етап - «Впізнай мене»

1. Я - найкаламутніша річка в світі, протікаю через територію Китаю і віддаю свої води Жовтому морю, фарбуючи його води в цей колір. (Хуанхе).

2. Я - найповноводніша річка в світі, крім того ще й найглибша. Протікаю через територію Південної Америки і віддаю свої води Атлантичному океану. (Амазонка).

Шостий етап - конкурс ерудитів «Географічні рекордсмени»

Запитання для першої команди:

1. Найбільше озеро на Землі (Каспійське море, площа 376 000 тис. км²);
2. Найдовша річка на Землі (Ніл, протяжність разом з р. Кагерою 6671 км);
3. Найсолоніше озеро на Землі (Мертве море).

Запитання для другої команди:

- 1) найглибше озеро на Землі (Байкал, глибина 1620 м);
- 2) найдовша річка Європи (Волга, довжина 3531 км);
- 3) найшвидша океанічна течія (течія Гольфстрім, швидкість – 6 – 10 км/год).

Сьомий етап «Чи знаєш ти карту»

Об'єкти для першої команди: 1. Чорне море. 2. Берінгова протока. 3. Піренейський півострів. 4. Ріка Амазонка. 5. Ріка Волга. 6. Каспійське море. 7. Течія Гольфстрім. 8. Бенгальська затока.

Об'єкти для другої команди: 1. Середземне море. 2. Протока Дрейка. 3. Аравійський півострів. 4. Ріка Ніл. 5. Ріка Дніпро. 6. Озеро Байкал. 7. Лабрадорська течія. 8. Маріанська западина (рис. 7).

«ТРЕТІЙ ЗАЙВИЙ»

У кожному рядку ви бачите по три назви. Дві з них відповідають одному поняттю, а третя – зайва. Викресліть зайву назву і заповніть колонки, як вказано у прикладі.

№ п/п	Назви об'єктів	Що являють собою два з трьох згаданих об'єктів	Що являє собою зайвий об'єкт
приклад	Азовське, Берінгове, Байкал	моря	озеро
1.	Тихий, Кримський, Атлантичний		
2.	Гольфстрім, Світязь, Ялпуг		
3.	Біскайська, Бенгальська, Маріанська		
4.	Керченська, Середземне, Босфор		
5.	Босфор, Дністер, Волга		
6.	Кримський, Аравійський, Північно-Льодовитий		
7.	Гренландія, Гаваї, Енісей		
8.	Лабрадорська, Гольфстрім, Дніпро		

Рис. 6. Зразок завдання капітанам команд для конкурсу «Хто швидше?»

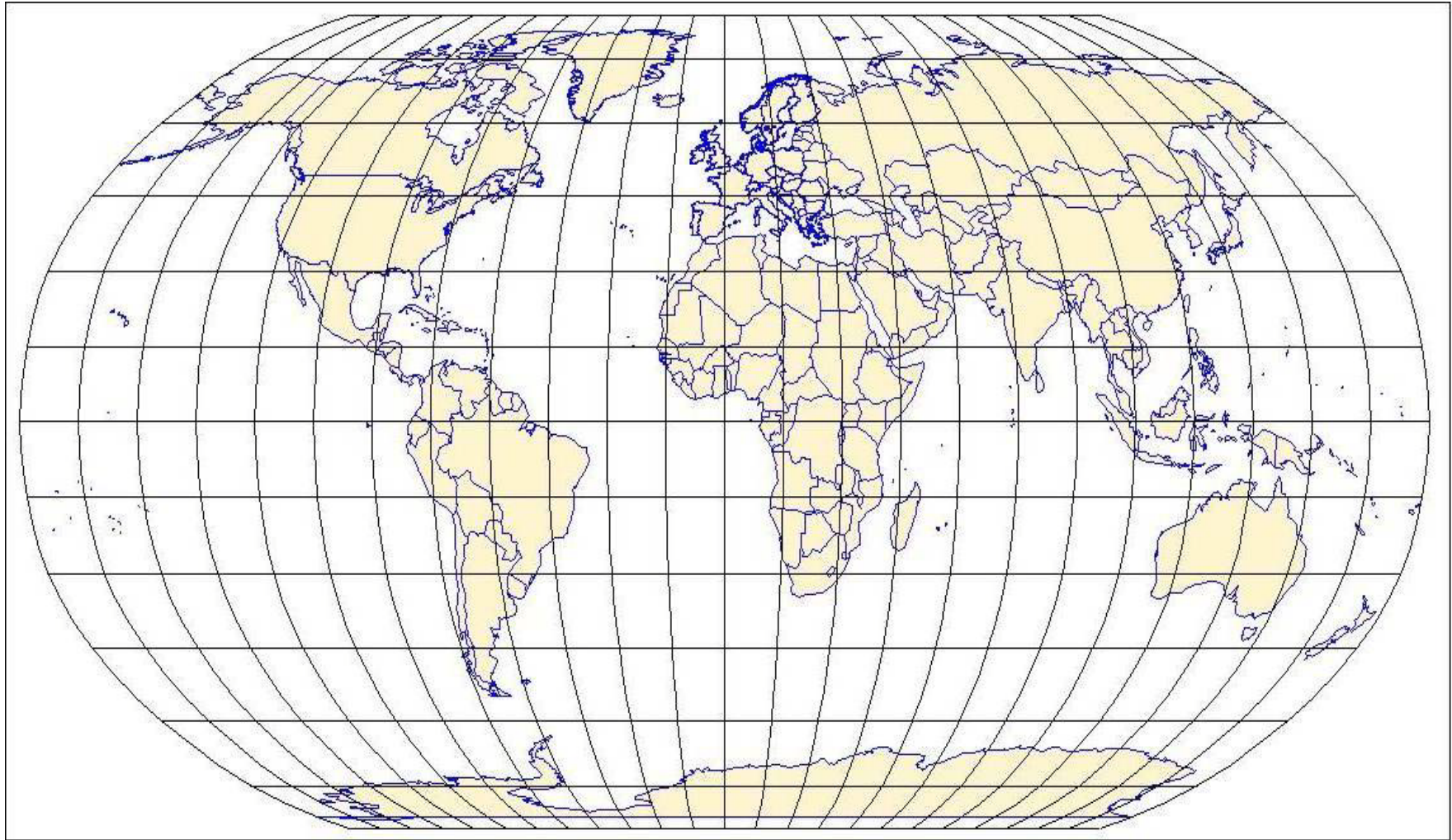

Рис. 7. Зразок контурної карти для сьомого етапу «Чи знаєш ти карту»

Практична робота з теми «Методи навчання географії»

Мета: визначити сутність методів підвищення пізнавальної діяльності, ознайомити майбутніх вчителів з різними формами проведення уроків географії з метою підвищення пізнавального інтересу.

Задачі:

1. Розкрити сутність методів навчання як дидактичної категорії та закріпити знання про методи навчання географії.
2. Скласти характеристику методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів.
3. Визначити причини застосування в навчальному процесі різних форм підвищення пізнавальної діяльності та ознайомити з цими формами.
4. Формувати у студентів уміння відбирати методи і форми навчання в залежності від цілей, змісту уроку, від ступеня навчання учнів.

План:

Завдання для аудиторної роботи:

1. Згадайте, які методи навчання застосовував учитель географії в школі, де Ви навчались.
2. Проаналізуйте рис. 4, 5 (Класифікація пізнавальних інтересів) із методичного посібника. Визначте критерії поділу цих двох класифікацій.
3. Для будь-якої теми навчального курсу «Загальна географія» визначте найбільш оптимальні форми і методи навчання.
4. Проаналізуйте сценарну розробку уроку та визначте ефективність запропонованих форм.
5. Запропонуйте свій варіант проведення такого уроку.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтесь з публікаціями по темі «Методи навчання географії» в педагогічній пресі.
2. Складіть тези лекцій за навчально-методичним посібником.

**Контрольні запитання для поточного оцінювання з теми
«Методи навчання географії»**

У завданнях 1-3 доповніть речення.

1. Доповніть

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний методи навчання відносять до ... методів навчання.

2. Доповніть

За ... методом учитель на уроках в класі або на факультативних заняттях організовує і спрямовує самостійну творчу роботу учнів на здобуття і розширення знань

- А. репродуктивний;
- Б. частково-пошуковий;
- В. навчально-дослідницький;
- Г. науково-дослідницький.

3. Учитель організовує і спрямовує самостійну творчу роботу учнів на здобуття і розширення знань при використанні ... методу навчання

- А. навчально-дослідницького;
- Б. частково-пошукового;
- В. репродуктивного;
- Г. проблемного викладу.

У завданнях 4-6 встановіть відповідність між правою та лівою колонками.

4. Встановіть відповідність

Метод навчання	Основний формуючий елемент змісту освіти
1. Проблемний виклад знань;	А. Уміння;

Метод навчання	Основний формуючий елемент змісту освіти
2. Частково-пошуковий; 3. Репродуктивний.	Б. Досвід творчої діяльності; В. Знання.

5. Встановіть відповідність

Основа для типології	Методи навчання
1. Характер пізнавальної діяльності; 2. Джерело знань.	А. Інформаційно-рецептивний; Б. Практичний; В. Репродуктивний; Г. Наочний; Д. Дослідницький.

6. Встановіть відповідність

Вид роботи	Метод навчання
1. Самостійна; 2. Практична.	А. Проблемний виклад; Б. Частково-пошуковий; В. Репродуктивний.

У завданнях 7-10 оберіть одну правильну відповідь.

7. Внутрішню (суб'єктивну) сторону методів відображає класифікація методів навчання на основі

- А. джерел знань;
- Б. характера пізнавальної діяльності.

8. Якщо навчальна проблема була вирішена в процесі бесіди, то визначте, який метод навчання використовувався

- А. проблемний виклад;
- Б. частково-пошуковий;
- В. репродуктивний.

9. Основним методом при формуванні умінь є

А. репродуктивний;

Б. проблемний виклад;

В. частково-пошуковий.

10. Обговорення проблемної ситуації на уроці повинно починатися з

А. формулювання гіпотези;

Б. висування гіпотези;

В. усвідомлення учнями проблемної ситуації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – К.: Рад. шк., 1973. – 264 с.
2. Богданова В.П. Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.
3. Божович Л.И. Познавательные интересы и пути их изучения. Известия АПН РСФСР, 1955 вып. 73. – М., 1975. – 149 с.
4. Водзинский М.Н. Воспитание интереса к знаниям у подростков. – М.: Учпедгис, 1963. – 126 с.
5. Волостникова А.Г. Познавательные интересы и их роль в формировании личности. – Свердловск: Научная книга, 1971. – 13 с.
6. Врублевська М.О. Секрети успішного уроку географії / М.О. Врублевська. – Харків: Вид. група "Основа", 2005. – 141 с.
7. Географія у завданнях і запитаннях 6-10 кл. (Посіб. для вчителів і учнів) / П.Г. Шищенко, П.О. Масляк, О.Я. Скуратович, Л.В. – К.: Просвіта, 1995. – 256 с.
8. Герасимова Т.П., Коринская В.А. Методы и формы организации обучения географии. – М: Просвещение, 1984. – 126 с.
9. Друзь Б.Т. Виховання пізнавальних інтересів школярів у процесі навчання. – К.: Рад. школа, 1978. – 126 с.
10. Душина И.В., Понурова Г.А. Методика преподавания географии. – М.: Моск. лицей, 1996. – 192 с.
11. Корнєєв В.П. Урок географії. Від класики – до сучасних технологій. – Харків: Основа, 2006. – 176 с.
12. Корнєєв В.П. Форми навчання географії в школі. – Кам'янець – Подільський: Абетка, 2004. – 224 с.
13. Крушніцький М. Ефективність методів навчання // Географія та основи економіки в школі. – 2003. – № 4. – С. 38-40.

14. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів. – Харків, Основа, 1990. – 88 с.
15. Методика обучения географии в средней школе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по геогр. спец. / Под ред. Л.М. Панчешниковой. – М.: Просвещение, 1983. – 320 с.
16. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. – М.: Знание, 1979. – 293 с.
17. Стадник О.Г. Нетрадиційні форми уроків географії: Навч.-метод. посібник / О.Г. Стадник. – Харків: Вид. група «Основа», 2004. – 93 с.
18. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. – М.: Педагогика, 1988. – 203 с.